

PRÁCHEŇ

kostel sv. Klimenta

Centrem raně středověkého osídlení v nejbližším okolí Horažďovic se stala hora Prácheň nad meandrem zlatonosné řeky Otavy. Jak pozůstatky starobylého osídlení dokazují, rozkládalo se prvotní slovanské osídlení zpravidla v dosahu vodního toku. Archeologické nálezy na Práchni prokázaly osídlení zdejší oblasti již ve starší době železné (tedy přibližně mezi lety 790–420 před Kristem), ne však stopy opevnění. Raně středověký hrad Prácheň (hradiště), předchůdce pozdějšího vrcholně středověkého hradu, vznikl snad již v průběhu desátého století.

Snad šlo nejprve o dřevěný opěrný bod, o němž však nemáme žádných relevantních bližších zpráv. Toto místo získává na významu v době vlády knížete Boleslava I., tedy v časech sjednocování českého přemyslovského státu. Vývoj tzv. hradské soustavy (28 hradů – kromě Práchně třeba Litoměřice, Kouřim, Mělník, Praha, Netolice, Stará Plzeň) se završuje v jedenáctém století, za vlády Břetislava I. Prácheň se tak stala postupně i ekonomickým, politickým, soudním, kulturním a církevním centrem pro široké okolí. Správou hradských obvodů panovník pověřil obvykle spolehlivé muže ze svého nejbližšího okolí.

Několik drobných zmínek o Prácheňsku najdeme ve Vintířově legendě. A právě s postavou svatého poustevníka Vintíře úzce souvisí i první nepřímá písemná zmínka o Práchni. Kníže Břetislav I. daroval břevnovským benediktinům (v břevnovském klášteře je Vintíř pohřben) roku 1045 část tzv. Prácheňského újezdu s osmnácti vesnicemi nebo jejich částmi. Posléze v novém centru (v Nezamyslicích vznikl pobočný benediktinský konvent). Další písemné doklady z jedenáctého století nám však chybí. Až k roku 1184 nacházíme zmínky o kastelánovi Vítkovi z Prčice (předek Pánů z Růže), ve stejné pozici tu v letech 1220–1222 působil Diviš z Divišova (praotec Šternberků) a roku 1264 Purkart (předek Pánů z Janovic).

K roku 1221 je datován list českého panovníka určený opatovi nepomuckého klášteře, v němž mj. stojí, že poddaní příslušní k Nepomuku nesmí být obtěžováni daněmi a povinnostmi při stavbě zámků Práchně, Teslína a Zelené Hory. Kronikář pak k roku 1276 zmiňuje tažení královského vojska do Rakous skrze kraj Plzeňský, Prácheňský a Běchyňský. V té době se Prácheňský kraj rozkládal od dnešní Příbrami až po jižní zemskou hranici.

Prácheň ovšem byla i centrem duchovním. Kdy vznikl prácheňský kostelík svatého Klimenta, nevíme. Jeho počátky jsou však spojeny s tradicí sv. Metoděje (možného světitele), který snad do našeho kraje zavítal na pozvání svého žáka sv. Gorazda.

Dnešní podoba pochází z pozdně gotické úpravy na přelomu 15. a 16. století, kdy došlo k radikální přestavbě staršího raně gotického kostela z konce 13. století. Vlastní kostelík je jednoduše orientovaná stavba. Presbytář zdobí nádherná křížová žebrová klenba. Barokní a novogotické úpravy však původní vzhled neporušují. Prácheňský kostel sloužil jako sídelní místnímu děkanovi. Na přelomu 14. a 15. století k prácheňskému děkanátu náleží následující farnosti: Horažďovice, Hoštice, Katovice, Řepice, Strakonice, Zborovice, Volenice, Nezamyslice, Bukovník, Žihobce, Strašín, Kašperské Hory, Mouřenec, Dlouhá Ves, Albrechtice, Sušice, Svojišice, Velhartice, Petrovice, Kolinec, Zbynice, Zdouň, Mlázovy, Zavlekov, Těchonice, Kvášňovice, Hradešice, Budětice a Velký Bor. Zhruba ve stejné rozloze se děkanství uvádí ještě v roce 1574. V letech 1184–1264 sídlil na prácheňském hradě kníže, posléze královský poprávce – úředníka samosprávného celku, jehož úkolem bylo zajistit dodržování právních norem a zajistit

vymahatelnost práva. Od třicátých let 13. století však začíná hradská soustava upadat a novými centry se stávají kláštery, vznikají hrady, města a vsi v majetku šlechticů, jejichž moc začíná strmě stoupat. Pravomoci kastelánů přechází na krále, sudí a kancléře. Po roce 1264 vykonává soudní právo Vyšehradská kapitula, poté město Sušice a následně Písek. Hradisko, vyjma děkana při svatoklimentském kostele, zůstává opuštěno. Budoucnost patří nedalekému městu Horažďovice, poprvé zmíněnému roku 1251.

Jak vypadal původní zeměpanský hrad? Šlo o dvoudílné hradiště oválného tvaru na ploše téměř tři hektary. Severní, výše položená část, bývá označována jako akropole, kde snad stály centrální budovy. Situace akropole však značně znehledňují pozůstatky mladšího panského sídla.

Překvapuje poloha kostela svatého Klimenta, který proti všem předpokladům a tradicím stojí mimo akropoli, na předhradí. Proč tomu tak bylo, o tom můžeme pouze spekulovat. Z raného středověku se nám dochoval obvodový val předhradí, na východě zdvojený. Na jihozápadním svahu Práchně se u dnešní samoty Na Hradcích dochovaly terénní náznaky drobné opevněné lokality, snad šlo o soukromé sídlo významnějšího hradského úředníka.

Jan Lucemburský věnoval horu Prácheň roku 1315 Bavorům ze Strakonice. Ti si na místě původní akropole zbudovali nový vrcholně středověký

hrad. Mimo opevnění opět ponechali starý kostelík. Nový hrad můžeme typologicky zařadit mezi francouzské kastely s flankovacím systémem. Hradní dispozice je trojdílná. Nádvoří dosahuje délky 102 a šířky 34 m. V čele nádvoří se nachází masivní věž na kruhovém půdorysu s torzem brány, obě delší strany nádvoří vyplňovaly budovy paláců.

Na místě dnešního osamocené dvora Prácheň se v minulosti rozkládala stejnojmenná ves s předpokládaným panským sídlem. Zmínky o ní mizí v polovině 15. století. I dnešní honosný dvůr občas posloužil jako panské obydlí pro drobnou šlechtu.

Hrad i kostel se dočkali ještě důstojné pozdně gotické přestavby na přelomu 15. a 16. století, kdy zdejší region ovládal mocný velmož Půta II. Švihovský z Rýzmborka, nejvyšší zemský sudí Českého království. Avšak již zakrátko, zhruba v 60. letech 16. století, opustili Rýzmborkové Prácheň navždy. Času odolal pouze kostel sv. Klimenta (Vojtěcha), dnes spravovaný z farnosti Horažďovice.

